

พระอุโบสถโคเทียมเกวียน วัดบ้านสร้างเรือง อำเภอเมืองงา
จังหวัดศรีสะเกษ : การศึกษาลักษณะทางสถาปัตยกรรมและ
จิตรกรรมฝาผนังในฐานะเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
Phra Ubosot Kho Theam Kwean, Wat Ban Sang Ruang,
Mueang District, Si Sa Ket : Study of Characters in
Architecture and Wall Painting as a source for Local History

ธัญพงศ์ สารรัตน์*

Thanyapong Sararat

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาลักษณะทางสถาปัตยกรรมและจิตรกรรมฝาผนังของพระอุโบสถโคเทียมเกวียน วัดบ้านสร้างเรือง อำเภอเมืองงา จังหวัดศรีสะเกษ เพื่อทำความเข้าใจในลักษณะ นิยามการก่อสร้าง ซึ่งจะนำไปสู่การอธิบายพัฒนาการของรูปแบบที่เปลี่ยนไปตามอิทธิพลของสังคมภายนอก นอกจากนี้ยังอาจทำให้เข้าใจถึงบริบททางสังคมของผู้คนที่อาศัยอยู่บริเวณท้องถิ่นเมืองศรีสะเกษ ซึ่งเป็นบริเวณเดียวกันกับที่ตั้งของวัดแห่งนี้ตั้งแต่อดีตสืบมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งผลการศึกษาพบว่าพระอุโบสถโคเทียมเกวียน หรือโบสถ์วัวเทียมเกวียน ที่มีลักษณะเป็นรูปปั้นโค 2 ตัวขนาดใหญ่ สูงประมาณตึก 2 ชั้น กำลังลากเกวียนที่ครอบตัวโบสถ์อยู่ ภายในประดิษฐานพระประธาน ซึ่งก่อนที่จะมาเป็นโบสถ์โคเทียมเกวียนนั้นก็เหมือนโบสถ์ตามวัดทั่วไป ต่อมาหลวงปู่ธัมมา พิทักษา ได้เห็นว่าในปัจจุบันนั้นหาดูเกวียนได้

* อาจารย์ สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ hithanyapongs@hotmail.com

ยากแล้ว จึงได้จัดสร้างขึ้นให้คนรุ่นหลังได้เห็นถึงความสำคัญของการใช้เกวียนในสมัยก่อน อีกทั้งคติการประดับรูปเทวดาถือพระขรรค์นั่งแท่น ยังเสมือนเป็นสัญลักษณ์แทนตัวผู้อุปถัมภ์การสร้างในการปกป้องรักษาพระพุทธศาสนา ภายในมีภาพเขียนฝาผนังที่สื่อถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสาน และความเชื่อต่าง ๆ ตามหลักพระพุทธศาสนา รวม 17 ภาพ รวมถึงประติมากรรมสื่อถึงการเติบโตตามช่วงวัยของคน อันแสดงให้เห็นถึงฝีมือช่างท้องถิ่นที่หลากหลายของอีสานยุคพัฒนาในทศวรรษ 2510 เป็นต้นมา และมีความสำคัญในฐานะหลักฐานทางประวัติศาสตร์

คำสำคัญ: พระอุโบสถโคเทียมเกวียน วัดบ้านสร้างเรื่อง ศรีสะเกษ

Abstract

This article studied architectural characters and Mural of Phra Ubosot Kho Theam Kwean, Wat Ban Sang Ruang, Mueang District, Si Sa Ket to study the characteristic of structural which leads to explanation of form development that changes due to social influence as well as social context of people who lives in Si Sa Ket, in the same location that the temple locates from the past until now. From the result of the study, Phra Ubosot Kho Theam Kwean or Wua Theam Kwean Cathedral has 2 big cow sculptures that stand around 2nd floors of a building high and pull the cart covering the cathedral. Inside the cathedral locates the Buddha image. The cathedral used to be like other temples until monk Thamma Phithaksa saw that the cart was quite rare so he constructed the sculptures for later generations to recognize its importance in the past.

Decoration of god image holding a knife sitting on an altar represents the guardian of Buddhism. Inside the cathedral, there are 17 murals that represent northeastern cultures and beliefs in Buddhism and sculptures showing a process of human growth. These arts show the various talent of northeastern local artists since 1967, and the arts are important as a source for Local History.

Keywords: Phra Ubosot Kho Theam Kwean, Wat Ban Sang Ruang, Si Sa Ket

บทนำ

วัดบ้านสร้างเรือง หรือวัดพระธาตุเรืองรอง ตั้งอยู่ในท้องที่บ้านสร้างเรือง ตำบลหญ่ปล้อง อำเภอเมืองฯ จังหวัดศรีสะเกษ อยู่ห่างจากตัวเมืองไปทางทิศเหนือ ประมาณ 7.5 กิโลเมตร ตามทางหลวงหมายเลข 2373 (ศรีสะเกษ – อำเภอราชไห้ไศล อำเภอยางชุมน้อย – อำเภอค้อวัง) สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2511 โดยหลวงปู่ธัมมา พิทักษา เพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ สำหรับให้ชาวพุทธในถิ่นอีสานใต้ได้มาสักการะบูชาแทนการเดินทางไปยังจังหวัดที่ห่างไกล โดยหลวงปู่ได้พาชาวบ้านก่อตั้งวัดบ้านสร้างเรืองในเขตป่าช้าของหมู่บ้านในพื้นที่ 1 ไร่เศษ ต่อมาขยายที่ดินได้รวม 6 ไร่เศษ และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. 2520 จึงได้ดำริสร้างพระธาตุ โดยวางศิลาฤกษ์เมื่อ พ.ศ.2524 ก่อสร้างเมื่อ พ.ศ. 2525 เริ่มแรกหลวงปู่ธัมมา พิทักษา ดำเนินการด้วยตัวท่านเองในการรับบริจาคจากญาติโยมจากกรุงเทพฯ ต่อมา มีคณะครูอาจารย์เข้าไปร่วมในนาม “คณะสะพานบุญ” ส่งผลให้วัดพระธาตุเรืองรอง มีการก่อสร้างศาสนสถานต่าง ๆ เพิ่มขึ้นจนถึงปัจจุบัน

พระอุโบสถโคเทียมเกวียน เป็นศาสนสถานหนึ่งภายในวัดบริเวณประตูทางเข้า เป็นวัฒนธรรมส่วนกลางผสมท้องถิ่น ซึ่งก่อนที่จะมาเป็นโบสถ์โคเทียมเกวียนนั้นมีลักษณะเหมือนโบสถ์ตามวัดทั่วไป สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2511 ต่อมาหลวงปู่ธัมมา พิทักษา ผู้ก่อตั้ง พระธาตุเรืองรอง ได้เล็งเห็นว่า ในปัจจุบันเกวียนนั้นหาดูได้ยากแล้ว เกรงว่าคนรุ่นใหม่จะลืมเสีย จึงได้สร้างขึ้นจนแล้วเสร็จใน พ.ศ. 2515 ซึ่งความสำคัญของเกวียนสมัยก่อนจะใช้เป็นพาหนะขนส่งสินค้าเพื่อค้าขายหรือขนส่งของอุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวัน นับได้ว่ามีประโยชน์เป็นอย่างยิ่ง ส่วนในการลากเกวียนต้องใช้โค 2 ตัว ส่วนด้านในมีพระพุทธรูปชินราชจำลองซึ่งเป็นพระพุทธรูปประธานและมีภาพวาดเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวอีสานไว้ให้คนที่สนใจได้ศึกษา โดยพระอุโบสถก่อสร้างด้วยปูนประดับกระจก บริเวณหน้าบันทำเป็นรูปเทวดานั่งแทนลือพระซุรค์แกะลายไม้ปิดทอง อันเป็นรูปแบบที่แตกต่างไปจากความนิยมในการสร้างหน้าบันแบบไทยประเพณีในสมัยรัตนโกสินทร์ที่นิยมทำเป็นภาพพระนารายณ์ทรงครุฑตามคติดั้งเดิม

ภาพที่ 1 พระอุโบสถโคเทียมเกวียนที่วัดบ้านสร้างเรือง

ที่มา : ภาพประชาสัมพันธ์วัดบ้านสร้างเรือง, 13 กันยายน 2562

นอกจากนี้ภายในพระอุโบสถยังมีการประดับรูปหลวงปู่ธัมมา พิทักษา ผู้ทำบุญเซียมซี ภาพร่างพระเจดีย์ศรีนาคราช (พระธาตุเอกมงคล) บริเวณด้านนอกมี

คำประพันธ์เตือนใจให้รำลึกถึงสัจธรรมแห่งชีวิต และบริเวณรายรอบพระอุโบสถยังประดับด้วยสวนหย่อมที่สวยงาม

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องยังไม่พบเอกสารที่กล่าวด้วยเรื่องราวดังกล่าวโดยตรง มีเพียงงานวิจัยของ ธันยพงศ์ สารรัตน์ และ ชำนาญ โสตา เรื่อง “การสื่อความหมาย พระธาตุเรืองรองเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม” (2561) งานวิจัยของพรศิริ วิรุณพันธ์ เรื่อง “การศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของผู้นำท้องถิ่นต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาวัดพระธาตุเรืองรอง อำเภอเมืองฯ จังหวัดศรีสะเกษ” (2550) งานวิจัยของอรทัย อัยยาพงษ์ เรื่อง “การศึกษารูปแบบการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์พระธาตุเรืองรอง ตำบลห้วยป่าล้อม อำเภอเมืองฯ จังหวัดศรีสะเกษ” (2554) งานวิจัยของ วิชาทิพย์ บุตรศรีมาศ เรื่อง “การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษา : วัดพระธาตุเรืองรอง จังหวัดศรีสะเกษ” (2552) งานของวุฒิชัย นาคเขียว และศิริวุฒิ วรรณทอง เรื่อง “วัดพระธาตุเรืองรองกับการเผยแพร่แนวคิดชาตินิยมในอีสานใต้ พ.ศ. 2510 จนถึงปัจจุบัน” (2562) งานวิจัยของธันยพงศ์ สารรัตน์ และคณะ(2562) เรื่อง “การจัดการพิพิธภัณฑ์อย่างสร้างสรรค์เพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดศรีสะเกษ” และงานของวุฒิชัย นาคเขียว เรื่อง “พระธาตุเรืองรอง” : พุทธสถานที่รัฐไทยเผยแพร่อุดมคติชาตินิยมแก่คนท้องถิ่นหลายชาติพันธุ์ในอีสานใต้” (2562) ที่กล่าวถึงศาสนสถานภายในอาณาบริเวณวัดและความสำคัญเชิงการท่องเที่ยวโดยภาพรวม ซึ่งยังไม่ได้กล่าวถึงความสำคัญของพระอุโบสถโคเทียมเกวียนโดยตรง เช่นเดียวกับงานของธันยพงศ์ สารรัตน์ และคณะ เรื่อง “ภาพสะท้อนสังคมท้องถิ่น : กรณีศึกษาภาพเขียนฝาผนังภายในองค์พระธาตุเรืองรอง จังหวัดศรีสะเกษ” (2562) ที่กล่าวถึงประเด็นความสำคัญของภาพเขียนบริเวณชั้น 2-3 ขององค์พระธาตุ และถึงแม้ว่าปัจจุบันจะได้มีหน่วยงานราชการได้เข้ามาสำรวจและทำการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับวัดและพระอุโบสถหลังนี้ไว้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานและทำการบูรณะโดย สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดศรีสะเกษ และองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยป่าล้อม ซึ่งการสำรวจพระอุโบสถโคเทียมเกวียนของหน่วยงานภาครัฐนี้ เป็นการสำรวจ

ในองค์รวม ยังขาดการอธิบายในรายละเอียดบางส่วนที่เกี่ยวกับองค์ประกอบส่วนใหญ่ของ พระอุโบสถ เช่น ลักษณะของภาพจิตรกรรมฝาผนัง องค์ประกอบศิลปทางสถาปัตยกรรม ของอาคาร และคติในการสร้างพระอุโบสถในลักษณะเช่นนี้ ซึ่งเป็นประเด็นที่อาจนำไปสู่ ความเข้าใจในบริบททางสังคมเกี่ยวกับความนิยมในรูปแบบของอาคารและจิตรกรรมฝา ผนัง รวมทั้งความเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนแห่งนี้ได้ ดังนั้นจุดประสงค์ในการ นำเสนอบทความนี้จึงต้องการหยิบยกประเด็นดังกล่าวมานำเสนอ เพื่อความสมบูรณ์ใน การศึกษาเกี่ยวกับวัดบ้านสร้างเรื่องต่อไป ดังนั้นจึงต้องมีการศึกษาศิลปกรรมอื่น ๆ ภายใต้วัด เช่น พระอุโบสถโคเทียมเกวียน เป็นต้น โดยอาศัยแนวทางกลุ่มงานที่กล่าวมา ข้างต้นในการศึกษา

ผลของการศึกษาในประเด็นนี้ถือเป็นการเผยแพร่เรื่องราวของงานศิลปกรรม วัดบ้านสร้างเรื่องอันเป็นโบราณสถานของชาติและท้องถิ่นให้ประชาชนที่สนใจได้รับรู้ อีกทั้งยังเป็นข้อมูลเบื้องต้นแก่ผู้ที่สนใจศึกษาวัดอื่นๆ ในท้องถิ่นที่ยังไม่ได้รับการศึกษา และมีการนำศิลปกรรมของวัดบ้านสร้างเรื่องไปศึกษาเปรียบเทียบกับการศึกษาที่ ผ่านมาของนักวิชาการ ซึ่งอาจช่วยให้เกิดการศึกษามีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

ศึกษาลักษณะทางสถาปัตยกรรมและจิตรกรรมฝาผนังของพระอุโบสถโค เทียมเกวียน วัดบ้านสร้างเรื่อง อำเภอเมืองฯ จังหวัดศรีสะเกษ

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษานี้มีขั้นตอนในการศึกษาดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

2. สํารวจเก็บข้อมูลภาคสนามโดยคํานคว่าจากแหล่งข้อมูลด้านเอกสารจากหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ และหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และศึกษาแหล่งข้อมูลภาคสนาม คือ วัดบ้านสร้างเรื่อง อำเภอเมืองฯ จังหวัดศรีสะเกษ และถ่ายภาพศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

3. เสนอผลการศึกษาเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เพื่อพิมพ์เผยแพร่ต่อไป

ผลการศึกษา

1. สถานที่ตั้ง และประวัติความเป็นมา

วัดบ้านสร้างเรื่อง หรือวัดพระธาตุเรืองรอง ตั้งอยู่ที่ตำบลห้วยปลอั้ง อำเภอเมืองฯ จังหวัดศรีสะเกษ ห่างจากตัวเมืองศรีสะเกษประมาณ 7.5 กิโลเมตร ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2373 (ศรีสะเกษ – ราชภัฏ) มีศาสนสถานสำคัญคือ พระธาตุเรืองรอง เป็นพระธาตุศิลปะพื้นบ้านสีเฒ่า ได้แก่ ส่วย เขมร ลาว เยอ และการที่วัดแห่งนี้ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของตัวจังหวัด จึงเป็นไปได้ว่าวัดแห่งนี้่าจะมีความสำคัญต่อผู้คน และบ้านเมืองศรีสะเกษมากกว่าวัดอื่นโดยรอบ การศึกษารูปแบบของพระอุโบสถโคเทียมเกวียนที่เป็นส่วนหนึ่งของวัดบ้านสร้างเรื่อง เสมือนเป็นการสร้างคำอธิบายถึงบริบททางสังคมของบ้านเมืองศรีสะเกษในอดีตที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์โดยตรงกับวัดแห่งนี้ได้ทางหนึ่ง

วัดบ้านสร้างเรื่อง หรือที่ประชาชนรู้จักในนามของ “วัดพระธาตุเรืองรอง” เริ่มก่อสร้างเมื่อ พ.ศ. 2511 โดยพระครูวิบูลธรรมภาณ (หลวงปู่ธัมมา พิทักษา) ซึ่งเป็นชาวบ้านสร้างเรื่องโดยกำเนิด และเป็นเจ้าอาวาสวัดใหม่ยายมอญ (อมรทายการาม) โดยสร้างวัดขึ้นในบริเวณป่าช้าของหมู่บ้าน พื้นที่ 1 ไร่เศษ และได้ขยายที่ดินเพิ่มเป็น 6 ไร่เศษ ต่อมาหลวงปู่ธัมมา พิทักษา ได้สังเกตเห็นว่าในท้องถิ่นอีสานใต้ไม่มีพระธาตุให้

ชาวบ้านสักการะบูชา จึงได้เริ่มสร้าง “พระธาตุเรืองรอง” ขึ้นใน พ.ศ. 2525 เป็นพระธาตุที่สร้างแบบศิลปะพื้นถิ่นที่สืบทอดมาได้แก่ ส่วย เขมร ลาว เยอ

วัดบ้านสร้างเรือง สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาใน พ.ศ. 2520 ปัจจุบันมีพระอธิการเปลื้อง (หลวงตาแก้ว) เป็นเจ้าอาวาส

ศาสนสถานสำคัญภายในวัด เช่น พระธาตุเรืองรอง ที่เป็นการสร้างอาคารแบบผสมผสานแนวคิดศิลปวัฒนธรรมของสี่เผ่าของอีสานใต้ คือ ส่วย เขมร ลาว เยอ วางศิลาฤกษ์เมื่อ พ.ศ. 2524 และเริ่มสร้างเมื่อ พ.ศ. 2525 สร้างแล้วเสร็จใน พ.ศ. 2530 โดยพระธาตุมีความกว้าง 30 เมตร สูง 49.60 เมตร แบ่งออกเป็น 6 ชั้น ได้แก่

ชั้นที่ 1 (ชั้นล่าง) ใช้สำหรับประกอบพิธีทางศาสนา รวมถึงยังเล่าถึงประเพณีของชาวอีสานทั้งสิบสองเดือน (ฮีต 12 คอง 14) และจิตรกรรมฝาผนังนันทนาการพื้นบ้าน เช่น เรื่องท้าวผาแดงนางไอ่ ท้าวกำกาดำ สังข์ศิลป์ชัย เป็นต้น รวมถึงจัดแสดงนิทรรศการน้อมรำลึกสำนักใน พระมหากษัตริย์คุณของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เพื่อให้นักเรียนนักศึกษาได้ศึกษาหาความรู้ต่อไป

ภาพที่ 2 องค์พระธาตุเรืองรอง ชั้น 1

ที่มา : เจริญ ภัทรพิทักษ์, 2 กรกฎาคม 2561 เข้าถึงได้จาก

<http://www.phototechthailand.com/articles/484>

ชั้นที่ 2 จัดแสดงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวศรีสะเกษทั้งสี่เผ่า คือ เผ่าลาว เผ่าส่วย เผ่าเขมร และเผ่าเยอ ว่ามีวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไร การแต่งกาย ภาษาพูด และเครื่องมือเครื่องใช้ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความรักในความเป็นชาวจังหวัดศรีสะเกษ

ภาพที่ 3 องค์พระธาตุเรืองรอง ชั้น 2

ที่มา : เจริญ ภัทรพิทักษ์, 2 กรกฎาคม 2561 เข้าถึงได้จาก

<http://www.phototechthailand.com/articles/484>

ชั้นที่ 3 เป็นพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านที่จัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้ของชาวอีสาน

โบราณ

ภาพที่ 4 องค์พระธาตุเรืองรอง ชั้น 3

ที่มา : เจริญ ภัทรพิทักษ์, 2 กรกฎาคม 2561 เข้าถึงได้จาก

<http://www.phototechthailand.com/articles/484>

ชั้นที่ 4 เป็นที่ประดิษฐานพระอรหันต์แปดทิศ

ภาพที่ 5 องค์พระธาตุเรียงรอง ชั้น 4

ที่มา : เจริญ ภัทรพิทักษ์, 2 กรกฎาคม 2561 เข้าถึงได้จาก

<http://www.phototechthailand.com/articles/484>

ชั้นที่ 5 เป็นสถานที่สำหรับนั่งสมาธิวิปัสสนา และเป็นพื้นที่จัดแสดงนิทรรศการน้อมรำลึกสำนักในพระมหากษัตริย์คุณของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

ภาพที่ 6 องค์พระธาตุเรียงรอง ชั้น 5

ที่มา : เจริญ ภัทรพิทักษ์, 2 กรกฎาคม 2561 เข้าถึงได้จาก

<http://www.phototechthailand.com/articles/484>

และชั้นที่ 6 เป็นชั้นที่บรรจุพระอรหันตธาตุ ซึ่งอัญเชิญมาจากประเทศศรีลังกา และจุดชมวิวิวทิวทัศน์ที่มีความสวยงามเป็นอย่างมาก

ภาพที่ 7 องค์พระธาตุเรืองรอง ชั้น 6

ที่มา : เจริญ ภัทรพิทักษ์, 2 กรกฎาคม 2561 เข้าถึงได้จาก

<http://www.phototechthailand.com/articles/484>

โดยศาสนสถานแห่งนี้จากกล่าวได้ว่าเป็นศูนย์กลางทางศาสนาที่สำคัญแห่งหนึ่งของอีสาน ดังกวีนิพนธ์ที่ว่า “ขอกราบกำม ขมบุญ ตถาคต...ผู้กำหนด ชีทาง สร้างมรรคผล...อริยสังข์ คือองค์ พระทศพล...อนุสนธิ์ แห่งอีสาน โบราณมี” (ภราดร ศรีปัญญา และคณะ, 2557: 36)

โบสถ์โคเทียมเกวียน หน้าโบสถ์จะมีรูปปั้นโคเทียมเกวียนขนาดใหญ่ 2 ตัว เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของเกวียนในอดีต ซึ่งใช้เป็นพาหนะสำคัญในการเดินทางหรือการขนส่งสินค้า ส่วนภายในของโบสถ์มีภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วาดเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวอีสาน ซึ่งหลวงปู่ได้แนวคิดส่วนหนึ่งมาจากวัดยานนาวา กรุงเทพฯ ที่เมื่อครั้งสมัยรัชกาลที่ 3 ทรงมีแนวพระราชดำริให้จำลองเรือสำเภาจินไว้บริเวณวัดเพื่อป้องกันไม่ให้คนยุคต่อไปลืมนเรือสำเภาจิน จึงได้แนวคิดมาสร้างองค์พระธาตุเรืองรองที่วัดแห่งนี้ โดยอ้างอิงจากรูปวิถีแห่งเกวียน ซึ่งเป็นวิถีชาวอีสานเป็นหลัก (หลวงปู่ธัมมา พิทักษา, สัมภาษณ์) โดยคติการสร้างเรือสำเภาจิน

ที่วัดยานนาวาแห่งนี้ต่าง ๆ สอดคล้องกับแนวพระราชดำริด้านต่างประเทศของรัชกาลที่ 3 ด้วย ที่พยายามจำลองเรือแบบตะวันตกขนาดเล็กที่รายล้อมเรือสำเภาจีนไว้ด้วยเช่นกัน เพื่อให้ประชาชนรู้จักเรือสำเภาจีนและเรือตะวันตกที่เข้ามาติดต่อกับสยามในภายหลัง (วงเดือน นาราัจจ์, 2518: 11 - 12)

ภาพที่ 8 ประติมากรรมเทวตาสีพระขรรค์เหนือพระอุโบสถ
ที่มา : ธัญพงศ์ สารรัตน์, 13 กันยายน 2562

หลวงพ่อร่มเย็น พระประจำวัดบ้านสร้างเรือ ประดิษฐานอยู่บริเวณศาลา
ด้านหน้าโบสถ์ สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2543 เพื่อไว้เป็นที่สักการะหรือกราบขอพรเพื่อความ
เป็นสิริมงคล

ทั้งนี้ในช่วงเดือนตุลาคมของทุกปี ทางวัดได้มีการจัดงานไหว้พระธาตุประจำปี
เพื่อนมัสการพระธาตุเรื่องรองเพื่อความเป็นสิริมงคลในชีวิต และในช่วงเดือนเมษายนจะมี
การแสดงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวบ้านบ้านสร้างเรือในทุก ๆ ปี เพื่อสืบสาน
ความเป็นพื้นบ้านอีกด้วย (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา, 2561: 168 - 169)

ภาพที่ 9 ประติมากรรมปูนปั้นประดับเรื่องวิถีแห่งชีวิตบริเวณด้านนอกพระอุโบสถ
ที่มา : ธันยพงศ์ สารรัตน์, 13 กันยายน 2562

2. การศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับลักษณะทางสถาปัตยกรรมและจิตรกรรมฝาผนังของ พระอุโบสถโคเทียมเกวียน วัดบ้านสร้างเรือง อำเภอเมืองฯ จังหวัดศรีสะเกษ

พระอุโบสถโคเทียมเกวียน มีองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ส่วน คือ ลักษณะทาง
สถาปัตยกรรมภายนอกและจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถ ซึ่งจะกล่าวถึง
ตามลำดับดังนี้

2.1 ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

พระอุโบสถ

พระอุโบสถโคเทียมเกวียน เป็นอาคารก่ออิฐถือปูนขนาดกว้างประมาณ
7 เมตร ยาวประมาณ 15 เมตร มีประตูอยู่ด้านทิศตะวันออก 2 ช่อง และมีหน้าต่างอยู่
ด้านทิศเหนือและทิศใต้อย่างละ 5 ช่อง โดยพื้นที่ด้านในระหว่างประตูและหน้าต่างจะมี
ภาพจิตรกรรมฝาผนังอยู่ทุกช่อง รอบพระอุโบสถจะมีฐานเสมาปูนอยู่ทั้ง 4 ทิศ ซึ่งจาก
การสำรวจพบว่าใบเสมาทั้งหมดได้รับการเคลื่อนย้ายจากทั้ง 4 ทิศ ใบเสมาทั้งหมดแต่
เดิมทำด้วยไม้ซึ่งเป็นของโบราณที่ถูกขุดพบบริเวณพื้นดินตอนสร้างวัดใหม่ๆ และได้ถูก
โจรกรรมไปเมื่อประมาณ 10 ปีมานี้ ใบเสมาที่เห็นในปัจจุบันทำขึ้นเพื่อทดแทน ทำด้วย
ปูนในราว พ.ศ. 2541 (หลวงปู่ธัมมา พิทักษา, สัมภาษณ์)

เครื่องบนและหน้าบัน

เครื่องบนของพระอุโบสถหลังนี้มีโครงสร้างเป็นไม้ มุงกระเบื้อง ไม่มีชายคา เป็นที่น่าสังเกตว่า บริเวณจั่วไม่มีข้อฟ้าและใบระกา มีการก่อผนังหุ้มกลองสูงขึ้นไปจนถึงบริเวณจั่ว และบริเวณหน้าบันทั้งด้านตะวันออกและตะวันตก จะมีการปั้นปูนเป็นลายต้นไม้และดอกไม้ ซึ่งเรียกว่า “ก้านต่อดอกไม้” ที่แสดงนัยของป่าหิมพานต์ มีภาพปูนปั้นประดับแสดงถึงวัฏจักรหรือวิถีแห่งชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย และในส่วนประกอบอื่นของหน้าบันยังประกอบด้วยการปั้นปูนเป็นรูปช่อดอกไม้ ได้แก่ ดอกบัวและดอกโบตั๋น ซึ่งเป็นดอกไม้มงคลในวัฒนธรรมจีนที่มีความนิยมมาอย่างยาวนาน ลายช่อดอกไม้นี้เป็นแนวยาวทั้งด้านซ้ายและด้านขวาของหน้าบัน ในส่วนของหน้าบันด้านตะวันออกจะปรากฏลายปั้นปูนรูปกินรีที่อยู่ในป่าหิมพานต์อยู่ด้านข้างของลายต้นไม้ ส่วนบริเวณด้านล่างสุดของหน้าบันจะทำเป็นลวดลาย “ดอกชีกดอกซ้อน” และลวดลายลาย “กระจังตาอ้อย” กรอบประตูและหน้าต่างของพระอุโบสถวัดบ้านสร้างเรื่องมีลักษณะเป็น “ทรงกรอบซุ้ม” ซึ่งมีลวดลายเกลียวดอกไม้อยู่ด้านข้าง ส่วนซุ้มด้านบนจะมีการปั้นปูนเป็นลวดลายเครือเถา

หน้าบันพระอุโบสถทั้งด้านหน้าและด้านหลังตอนล่างก่ออิฐถือปูน ตอนบนใช้ไม้แกะสลักลวดลายก้านขดปิดทองมีเทวดาถือพระขรรค์ประทับนั่งบนแท่นประกอบลายก้านขดลงรักปิดทอง บนพื้นประดับกระจกลี เบื้องหลังขององค์เทวดามีลวดลายคล้ายประภามณฑลเป็นรูปทรงพุ่มข้าวบิณฑ์รอบองค์เทวดาประกอบลวดลายกระหนกก้านขดช่อหางโต ตอนล่างเป็นกระจังฐานพระ ข้างใต้ลงไปเป็นแผงคอสองฉาบปูนเรียบไม่มีลวดลาย ทั้งนี้ การทำรูปเทวดาถือพระขรรค์นั่งแท่นนั้น เป็นสัญลักษณ์ในการแสดงฐานะของอาคารหรือผู้สถาปนาอาคาร โดยมีบทบาทในฐานะเทวดาคอยปกป้องรักษาให้พ้นภัยอันตราย ในส่วนตอนบนของโครงสร้างหลังคาด้านในเป็นทรงโค้งคล้ายท้องเรือสำเภา เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะของประทุนเกวียนอีสานในอดีต

ภาพที่ 10-11 ภายในพระอุโบสถ

ที่มา : ฉันทพงษ์ สารรัตน์, 13 กันยายน 2562

ฐานพระอุโบสถและฐานใบเสมา

บริเวณฐานพระอุโบสถจะมีลักษณะเป็น “ลวดบัว” ซึ่งเรียกโดยรวมว่า “ฐานบัวลูกแก้วอกไก่” ในส่วนของฐานใบเสมาจะมีองค์ประกอบคือ กลีบบัว 3 ชั้น ซึ่งรองรับใบเสมาอยู่ด้านล่าง ต่ำลงมาเป็นส่วนที่มีลักษณะคล้าย “ฐานบัวลูกแก้วอกไก่” และมี “ฐานสิงห์” คือมีลักษณะเหมือนขาลิงหรือรองรับอยู่ล่างสุด (สันติ เล็กสุขุม, 2545: 141)

พระพุทธรูปภายในพระอุโบสถ

ภายในพระอุโบสถปรากฏพระประธาน ซึ่งเป็นพระพุทธรูปชินราชจำลองหล่อด้วยสำริด ประทับนั่งขัดสมาธิราบ ปางมารวิชัย ซึ่งถือเป็นพระพุทธรูปที่ถูกจำลองแบบมากที่สุดในประเทศไทย (ชาติรี ประภิตนทการ, 2551: 21) และพระประธานองค์ดังกล่าวประดิษฐานอยู่บนฐานชุกชีที่มีการประดับด้วยกระจกสีตั้งแต่กลีบบัวลงมาถึงฐานสิงห์ นอกจากนี้ยังมีการวาดภาพดอกไม้บริเวณฐานสิงห์จนถึงฐานซึ่งรองรับฐานสิงห์อีกชั้นหนึ่ง และที่ฐานชั้นล่างยังมีพระสาวกอีก 4 องค์ ประดิษฐานอยู่บนฐานแบบสมัยใหม่

ภาพที่ 12 พระพุทธรชินราชจำลอง พระประธานภายในพระอุโบสถ
ที่มา : ฉันทพงศ์ สารรัตน์, 13 กันยายน 2562

2.2 ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถ

ภายในพระอุโบสถวัดบ้านสร้างเรื่อง มีภาพจิตรกรรมฝาผนังซึ่งเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตคนอีสาน และสภาพสิ่งแวดล้อมในอีสาน คติพจน์ในการดำเนินชีวิต รวมถึงคติความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด ซึ่งมีทั้งเขียนบนผนัง และเขียนบนแผ่นไม้แล้วนำมาแขวนประดับตามผนัง เขียนโดยนายฉัตรชัย สุวรรณพรหม ครูศิลปะโรงเรียนสตรีสิริเกศ โดยจะอธิบายชื่อ ความหมาย และลักษณะของภาพตั้งแต่ภาพแรก โดยกำหนดเริ่มจากบริเวณหลังพระประธานมาทางด้านซ้ายตามเข็มนาฬิกาจนมาบรรจบกับภาพทางด้านขวาของพระประธาน ดังต่อไปนี้

1. ภาพม่านด้านหลังพระประธาน

ภาพดังกล่าวมีลักษณะผสมผสานศิลปะไทย – จีน ซึ่งเลียนแบบ “ผ้าม่านห้อยชายบน” ตัวม่านเป็นรูปดอกกลอย ขอบม่านเป็นรูปดอกช่อดอกซ้อน ส่วนปลายม่านทั้งซ้ายและขวาจะเป็นลวดลายผลไม้ต่างๆชนิด

2. ภาพนรกภูมิและพระมาลัย

สอนให้ผู้คนรู้จักหลักการทำดี ทำชั่วได้ชั่ว โดยมีภาพดอกไม้ร่วงเป็นพื้นหลัง

3. ภาพบรรยากาศอันบริสุทธิ์สมัยปู่ย่าตาทวดของเรา

สะท้อนถึงบรรยากาศของอีสาน ในภาพผู้คนมีความแตกต่างด้านสีผิวและการแต่งกาย อาจหมายถึงกลุ่มคนหลากหลายชาติพันธุ์ในท้องถิ่น โดยในภาพนี้อาจประกอบด้วยกลุ่มคนอย่างน้อย 2 กลุ่มด้วยกัน คือ คนสยามอยู่แถวหน้าสุด ผมทรงหลักแจวมุ่งโจงกระเบน คนจีนอยู่ด้านหลัง คนสยามผิวขาว ชุดคลุมสีฟ้า ซึ่งเกี่ยวกับความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในสังคมที่ปรากฏอยู่ในภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถแห่งนี้ถือได้ว่ามีอยู่จริง เอเจียน แอมอนิเย นักสำรวจชาวตะวันตกที่เดินทางมายังศรีสะเกษ ในราว พ.ศ. 2433 ได้กล่าวถึงสภาพสังคม ผู้คน และบ้านเรือนบริเวณเมืองศรีสะเกษ แห่งนี้ว่า “...ศรีสะเกษมีอาณาเขตกว้างขวาง ประชาชนส่วนใหญ่เป็นชาวเขมร ชาวสยาม ชาวจีน และชาวลาว ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ตั้งบ้านเรือนรวมกลุ่มเป็นส่วนใหญ่ หมู่บ้านเหมือนกับเมืองและเหมือนกับหมู่บ้านชาวยุโรปทั่วไป บ้านทำด้วยไม้ไผ่ อยู่ในชุมชนร่มไม้ เรียงรายบนฝั่งแม่น้ำ มองผ่านออกไปก็เห็นท้องนา ไกลออกไปเบื้องหน้าเป็นป่าทึบ พอที่บรรดาสัตว์ป่าทั้งหลายจะอาศัยอยู่ได้โดยไม่ถูกรบกวน...” (เอเจียน แอมอนิเย, 2535: 11)

4. ภาพคติเรื่อง “ลูกมากจะยากนาน”

ในอดีตของไทยและอีสาน ประชากรมีจำนวนน้อย แต่พื้นที่มีมาก คนในท้องถิ่นส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการเกษตร ต้องใช้แรงงานคน จึงจำเป็นต้องมีลูกมาก เพื่อจะได้มีแรงงานไว้ใช้ กอปรกับเป็นยุคที่การแพทย์และการสาธารณสุขยังไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร ทำให้คนเจ็บป่วยจนกระทั่งเสียชีวิต มีโรคระบาด และจำนวนแพทย์ที่มีน้อยมาก กล่าวคือ มีหมอหลวง (แพทย์ที่จบแพทย์จากสถาบันผลิตแพทย์) ไม่ครบทุกจังหวัดและจังหวัดที่มีหมอหลวงก็มีหมอหลวงเพียงคนเดียว ทำให้ประชากรลดลง (สุวิทย์ ธีรศาควัต, 2557: 279) ด้วยเหตุนี้ อีกเหตุผลหนึ่งที่ชาวอีสานต้องการ

มีลูกมากในช่วงก่อนมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรก คือ มีลูกมากเมื่อลูกจะป่วยตาย และจะได้มีบุตรไว้สืบสกุล พร้อมทั้งมีแรงงานไว้ใช้ในครอบครัว เนื่องจากในยุคนั้นยังไม่มีเครื่องจักรกลมาช่วยทุ่นแรง และภายหลังเกิดการเปลี่ยนแปลงของจำนวนประชากรอีสานในช่วงหลังการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรกใน พ.ศ. 2504 ส่งผลให้มีการพัฒนาด้านการแพทย์และสาธารณสุขโดยรัฐบาลมีการรณรงค์ฉีดยา (DDT) ทั่วประเทศเพื่อปราบยุงที่เป็นพาหะของเชื้อมาลาเรีย มีการรณรงค์ปราบโรคคุดทะราด โรคเรื้อน และตั้งศูนย์บำบัดขึ้นหลายแห่งในภาคอีสาน ผลของการรณรงค์ทั้งของรัฐผ่านโทรทัศน์ผ่านโทรทัศน์ วิทยุ และการรณรงค์ผ่านนโยบายการรักษาความสะอาดในอีสานภายใต้การควบคุมของ “สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน” ซึ่งคุณมีชัย วีระไวทยะ เป็นผู้ก่อตั้งในราว พ.ศ. 2516 มีการรณรงค์การสร้างส้วมและอ่างน้ำขนาดใหญ่ รักษาความสะอาดบ้านและเสื้อผ้า รวมถึงการรณรงค์เรื่องการคุมกำเนิด ถึงแม้สวอนามัยจะได้รับการพัฒนาและนโยบายหลักเรื่องการคุมกำเนิดทำให้ภายหลัง พ.ศ. 2516 ประชากรลดลง แต่กว่าจะลดลงก็ใช้เวลาหลายปี จนถึงราวสิ้นทศวรรษ 2510 และจะมาเพิ่มขึ้นอีกครั้งภายหลังทศวรรษ 2520

ราวทศวรรษ 2520 หรือช่วงภายหลังแผนพัฒนา ฉบับที่ 4 เมื่อการแพทย์และสาธารณสุขดีขึ้น เนื่องจากมีการเพิ่มขึ้นของบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข และโรงพยาบาล มีธนาคารยา กองทุนยา โครงการบัตรสุขภาพ ฯลฯ (สุวิทย์ อีรศาศวัต; และดารารัตน์ เมตตาริกานนท์, 2541: 211 – 212) ส่งผลให้สุขภาพของคนดีขึ้น และทำให้จำนวนประชากรในอีสานเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว คดีหรือวลีเรื่อง “ลูกมากจะยากนาน” หรือ “ลูกมากจะยากจน” นี้ เกิดขึ้นในบริบทสังคมไทยที่กำลังรณรงค์ให้มีลูกน้อย เพราะประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา เมื่อเทียบกับช่วงเวลาก่อนมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรก โดยจากการศึกษาของ สุวิทย์ อีรศาศวัต และ ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์ พบว่า สถิติประชากรอีสานใน พ.ศ. 2490 (6.2 ล้านคน) พ.ศ. 2503 (8.99 ล้านคน) พ.ศ. 2513 (12.02 ล้านคน) และ พ.ศ. 2523 (15.698 ล้านคน) ซึ่งการมีลูกมากนี้อาจจะส่งผลต่อปัญหาภายในครอบครัว

ด้วย และคดีนี้ถึงแม้ว่าจะกล่าวมาตั้งแต่ทศวรรษ 2510 แต่ก็ยังใช้ได้อยู่ในบริบทสังคมปัจจุบัน (สุวิทย์ อธิศาศวัต และคณะ, 2558: 134 – 137. และสุวิทย์ อธิศาศวัตและดารารัตน์ เมตตาริกานนท์, 2541: 58 – 61, 233)

5. ภาพคดีเรื่อง “กระแสน้ำไม่อาจกั้นกระแสนิต ทุกชีวิตเป็นมิตรกันได้”

สะท้อนถึงเรื่องราวของความสามัคคีที่เกิดขึ้นกับทุกบริบทไม่ว่าจะเป็นคนหรือสัตว์

6. ภาพสำนวนไทยที่ว่า “สืขอให้ควายฟัง”

เป็นสุภาษิตหมายถึง การสอนหรือแนะนำสิ่งต่าง ๆ ให้กับคนที่มีความรู้น้อย แต่ไม่ว่าจะสอนกี่ครั้งก็ยังไม่เข้าใจหรือไม่ตั้งใจที่จะฟัง ไม่ยอมทำตาม ทำให้ผู้สอนนั้นเสียเวลาเปล่า

7. ภาพลูกน้อยพลอยสบาย

มีลักษณะเช่นเดียวกับคดีเรื่อง “ลูกมากจะยากนาน” ซึ่งเป็นคดีใหม่ที่เกิดขึ้นในช่วงไม่นานมานี้ราว 45 ปีที่ผ่านมาราว พ.ศ. 2516 - 2517

8. ภาพพระมาลัยพระเถระโปรดคนโลก

เป็นภาพที่สื่อถึงการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ซึ่งเมื่อพระมาลัยมาโปรดคนโลกแล้ว จะมาบอกกล่าวให้ชาวมุขยโลกให้สั่งสมบุญบารมีจะได้ไม่เป็นอย่างกลุ่มคนในนรกภูมิแห่งนี้

9. ภาพพิธีเผาศพบนเชิงตะกอนยุคโบราณ คือ คดีความเชื่อเรื่องวาระ

สุดท้ายแห่งชีวิต

10. ภาพชนบทของอีสานที่ระบุชื่อว่า “มุมหนึ่งของชีวิตที่นับวันจะหาดูได้

ยาก”

ที่สื่อถึงการเคลื่อนย้ายแรงงานอีสานเข้าสู่ส่วนกลางในอดีต ที่อาจกล่าวได้ว่าการเคลื่อนย้ายของแรงงานอีสานเข้าสู่เมืองชลชั้นใน เริ่มขึ้นเมื่อราวกว่าร้อยปีที่ผ่านมานี้ ซึ่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2411 –

2453) ซึ่งแรงงานของชาวอีสานมีบทบาทมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับการทำนาในมณฑลซันใน (ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ, 2521: 52)

11. ภาพประเพณีการอยู่กรรม (อยู่ไฟ)

สื่อถึงคติความเชื่อของชาวอีสานภายหลังการคลอดลูก

ภาพที่ 13-14 บางส่วนของภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถ

ที่มา : ฉันทพงศ์ สารรัตน์, 13 กันยายน 2562

12. ภาพพวงดอกไม้และเหล่าเทพชุมนุม

บริเวณคอสองหรือผนังติดเพดานด้านเหนือและใต้ ซึ่งภาพดังกล่าวมีลักษณะเป็นพวงดอกไม้ เป็นภาพเทพชุมนุม ซึ่งประกอบด้วยยักษ์ ครุฑ เทวดา และพรหมระหว่างเทพองค์ต่างๆ มีลายอุบะลักษณะคล้ายกับตาลปัตรคั่นอยู่ เทพทั้งหมดอยู่ในท่านั่งประคองอัญชลี โดยมีพานดอกไม้และรูปเทียนถวายแด่องค์พระพุทธรูปซึ่งประทับอยู่บนบัลลังก์ดอกบัว โดยฉากหลังของภาพบริเวณคอสองจะเป็นภาพดอกไม้ร่วง ซึ่งถือเป็นขนบการวาดอย่างเก่าที่นิยมกันในสมัยอยุธยา และหมดความนิยมลงในสมัยรัตนโกสินทร์ (สันติ เล็กสุขุม, 2548: 262) ซึ่งสันนิษฐานว่าผู้ออกแบบน่าจะได้องค์ความรู้เหล่านี้มาตั้งแต่เมื่อครั้งบวชเรียนที่กรุงเทพฯ (หลวงปู่ธัมมา พิทักษา, สัมภาษณ์)

13. ภาพนกเงือก

ซึ่งในอดีตเคยมีมากในท้องถิ่นของประเทศไทย แต่ทุกวันนี้กลายเป็นสัตว์ป่าหายาก

14. ภาพพระมหาชนก

เป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องมหาชนกชาดกตอนเรือสำเภائبปางท่ามกลางพายุ ในภาพลูกเรือซึ่งเป็นแขกมลายูกำลังหนีตายโดยการปีนเสากระโดงเรือบ้าง ถูกปลายักษ์กัดกิน ด้านซ้ายเป็นเทพธิดาเมขลากำลังเหาะมาช่วยมหาชนกโพธิสัตว์ซึ่งเพียรพยายามว่ายน้ำอยู่ถึงเจ็ดวันเจ็ดคืน

15.-16. ภาพพระมาลัยโปรดสัตว์นรก

ซึ่งสัตว์นรกเหล่านี้ต่างทนทุกข์ทรมานจากวิบากกรรมที่ตนก่อขึ้น

17. ภาพสังคมชนบทที่สัมพันธ์กับวัด

โดยมีคำบรรยายส่งท้ายว่า “ขอให้ภาพอย่างนี้เป็นจริงกับลูกหลานไทยตลอดไปด้วยเทอญ...(ไปทำบุญที่วัด)” ที่สื่อถึงสังคมชนบทไทยที่ยังคงผูกพันกับพระพุทธศาสนาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งอาจเป็นวันสำคัญทางศาสนา มีภาพเรือนอีสาน วิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นที่อยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ลาวที่มาตั้งถิ่นฐานรายรอบวัด โดยกำลังเตรียมข้าวของเพื่อใส่บาตรในตอนเช้า

ภาพที่ 15-16 บางส่วนของภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถ

ที่มา : ธัญพงศ์ สารรัตน์, 13 กันยายน 2562

สรุปและอภิปรายผล

จากการพยายามศึกษาเกี่ยวกับลักษณะทางสถาปัตยกรรมและจิตรกรรมของ พระอุโบสถโคเทียมเกวียน วัดบ้านสร้างเรื่อง ในฐานะหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ทำให้ทราบว่าการก่อสร้างและอาจหมายถึงรวมถึงวัดบ้านสร้างเรื่องแห่งนี้ได้สร้างขึ้นภายหลัง พ.ศ. 2511 เป็นต้นมา สังเกตได้จากรูปแบบศิลปะอีสานประยุกต์ มีลักษณะเป็นรูปปั้นโค 2 ตัว ขนาดใหญ่ ที่สื่อถึงวิถีชีวิตของชาวอีสานในอดีต ผสมกับลักษณะลายปูนปั้นใบไม้ อย่างฝรั่ง รวมถึงคติการประดับรูปเทวดาถือพระขรรค์นั่งแท่น ที่สะท้อนให้เห็นถึงการรับเอารูปแบบทางจิตรกรรมและสถาปัตยกรรมอย่างใหม่มาปรับใช้ และสำหรับภาพจิตรกรรมฝาผนังเกี่ยวกับกลุ่มคนหลากหลายชาติพันธุ์ที่ดำเนินท่ามกลางการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสานและความเชื่อต่าง ๆ ในคติพุทธศาสนา และการศึกษาครั้งนี้ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดทางประวัติศาสตร์ศิลปะที่สัมพันธ์กับอิทธิพลทางพระพุทธศาสนา และคติชนวิทยาในท้องถิ่น ซึ่งภาพจิตรกรรมดังกล่าว นอกจากจะสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนบริเวณบ้านเมืองในท้องถิ่นศรีสะเกษแล้ว ยังเป็นหลักฐานสำคัญที่สนับสนุนการมีอยู่ของกลุ่มคนเหล่านี้ที่พบในเอกสารโบราณ จดหมายเหตุ พระราชพงศาวดาร และพงศาวดารเมืองที่มีอยู่น้อยชิ้น โดยสัมพันธ์กับบริบททางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นศรีสะเกษที่เชื่อมโยงกับชุมชนภายนอกอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

เจริญ ภัทรพิทักษ์. (2561). วัดพระธาตุเรืองรอง. เข้าถึงเมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2561

สืบค้นจาก <http://www.phototechthailand.com/articles/484>

ชาติรี ประกิตนทการ. (2551). พระพุทธชินราชในประวัติศาสตร์สมบูรณาญาสิทธิราชย์.

กรุงเทพฯ: มติชน.

ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ. (2521). การผลิตและการค้าข้าวในภาคกลางตั้งแต่รัชสมัย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 จนถึงรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 (พ.ศ.2411-2475).

(วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: ภาควิชา
ประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ฉันทพงศ์ สารรัตน์ และคณะ. (2561). การจัดการพิพิธภัณฑวัตถุบ้านสร้างเรื่องอำเภอ
เมืองฯ จังหวัดศรีสะเกษ. วารสารโพธิวิชัย วิทยาลัยโพธิวิชชาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม.
หน้าที่ 91 - 123.

_____ และคณะ. (2562). การจัดการพิพิธภัณฑวัตถุอย่างสร้างสรรค์เพื่อการ
ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดศรีสะเกษ. ร้อยเอ็ด: การประชุมวิชาการ
และแสดงผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 2 : ระเบียบ สามัคคี บำเพ็ญประโยชน์
ตามหลักพุทธศาสตร์ พัฒนาชาติอย่างมั่นคง ณ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช
วิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด อำเภอเมืองฯ จังหวัดร้อยเอ็ด วันเสาร์ที่ 24
สิงหาคม 2562.

_____ และคณะ. (2562). ภาพสะท้อนสังคมท้องถิ่น : กรณีศึกษาภาพเขียน
ฝาผนังภายในองค์พระธาตุเรืองรอง จังหวัดศรีสะเกษ. สุรินทร์: การประชุม
วิชาการระดับชาติ “ราชมงคลสุรินทร์ ครั้งที่ 10”: วิจัยและนวัตกรรม นำสู่
การพัฒนาอย่างยั่งยืน ณ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขต
สุรินทร์ อำเภอเมืองฯ จังหวัดสุรินทร์ วันที่ 19 – 20 กันยายน 2562.

ฉันทพงศ์ สารรัตน์ และชานาญ โสดา. (2561). การสื่อความหมายพระธาตุเรืองรอง
เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม. นครปฐม: รวมบทคัดย่อการประชุมวิชาการ
ระดับชาติ SMARTS ครั้งที่ 8 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม อำเภอเมืองฯ
จังหวัดนครปฐม วันศุกร์ที่ 22 มิถุนายน 2561.

- พรศิริ วิรุณพันธ์. (2550). รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ : การศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของผู้นำท้องถิ่นต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษา วัดพระธาตุเรืองรอง อำเภอเมืองฯ จังหวัดศรีสะเกษ. ศรีสะเกษ: กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.
- ภราดร ศรีปัญญา และคณะ. (2557). บทกวีนิพนธ์แผ่นดินศรีสะเกษ. อุบลราชธานี: ยงสวัสดิ์อินเตอร์กรุ๊ป.
- วงเดือน นาราสัจจ์. (2518). การดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยต่อมหาอำนาจตะวันตกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2387 – 2394). (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วุฒิชัย นาคเขียว. (2562). “พระธาตุเรืองรอง” : พุทธสถานที่รัฐไทยเผยแพร่อุดมคติชาตินิยมแก่คนท้องถิ่นหลายชาติพันธุ์ในอีสานใต้” เข้าถึงเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2566. สืบค้นจาก <http://issaanrecord.com>
- วุฒิชัย นาคเขียว และศิริวุฒิ วรรณทอง. (2562). วัดพระธาตุเรืองรองกับการเผยแพร่แนวคิดชาตินิยมในอีสานใต้ พ.ศ.2510 จนถึงปัจจุบัน. สุรินทร์: การประชุมวิชาการระดับชาติมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 2 จัดโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ วันที่ 22-23 สิงหาคม 2562.
- วิภาทิพย์ บุตรศรีมาศ. (2552). การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษา : วัดพระธาตุเรืองรอง จังหวัดศรีสะเกษ. (รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต). อุบลราชธานี: หลักสูตรประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- สันติ เล็กสุขุม. (2545). กระจกในดินแดนไทย. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- _____. (2548). จิตรกรรมไทยสมัยรัชกาลที่ 3: ความคิดเปลี่ยนการแสดงออกก็เปลี่ยนตาม. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.

- สุวิทย์ ธีรศาสตร์. (2557). **ประวัติศาสตร์อีสาน 2322 – 2488 เล่มที่ 2**. ขอนแก่น:
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุวิทย์ ธีรศาสตร์ และคณะ. (2558). **ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและการเงินอีสาน**.
ขอนแก่น: ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
- สุวิทย์ ธีรศาสตร์ และดารารัตน์ เมตตาริกานนท์. (2541). **ประวัติศาสตร์อีสาน
หลังสงครามโลกครั้งที่สองถึงปัจจุบัน**. ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา. (2561). **ท่องเที่ยววัดเก่าแก่ของจังหวัดที่มี
ความสำคัญทางประวัติศาสตร์**. นครราชสีมา: สำนักงานฯ.
- หลวงปู่ธัมมา พิทักษา. วัดบ้านสร้างเรือง อำเภอเมืองฯ จังหวัดศรีสะเกษ. (วันที่ 13
กันยายน 2562). สัมภาษณ์.
- หลวงปู่ธัมมา พิทักษา. วัดบ้านสร้างเรือง อำเภอเมืองฯ จังหวัดศรีสะเกษ. (วันที่ 24
ตุลาคม 2562). สัมภาษณ์.
- อรทัย อัยยาพงษ์. (2554). **การศึกษารูปแบบการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์พระธาตุ
เรืองรอง ตำบลห้วยปลีอง อำเภอเมืองฯ จังหวัดศรีสะเกษ**. (รายงาน
การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต). อุบลราชธานี: หลักสูตร
ประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- เอเจียน แอมอนิเย. (2535). **บันทึกการเดินทางในลาวภาค 1 พ.ศ.2443**. แปลโดย
ทองสมุทรร โดเร; และสมหมาย เปรมจิตต์. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.